

CONCEPT OF TOURIST DEVELOPMENT OF RURAL AREA - TYPOLOGY AND MARKET TRENDS

KONCEPT TURISTIČKOG RAZVOJA RURALNOG PROSTORA- TIPOLOGIJA I TRŽIŠNI TRENDVI

ANDRLIĆ, Berislav

Abstract: *The aim of this paper is to analyze and present the typology of rural areas on the basis of natural-geographical and socio-geographical variables, and to determine the basic characteristics of such defined areas in the function of the development of tourism. It was realized that rural areas are structurally and functionally diverse and whose diversity stems from their geographical, demographic, socio-economic and natural characteristics, which must be taken into account when planning the development of tourism and tourist destinations.*

Key words: *tourism, development, rural area*

Sažetak: *Cilj rada je analiza i prikaz tipologije ruralnih područja na temelju prirodno-geografskih i društveno-geografskih varijabli, te određivanje temeljnih obilježja tako definiranih prostora u funkciji razvoja turističke djelatnosti. Došlo se do spoznaje da su ruralna područja strukturno i funkcionalno raznolika te čija različitost proizlazi iz njihovih geografskih, demografskih, socioekonomskih i prirodnih obilježja, što je potrebno uzeti u obzir prilikom planiranja razvoja turizma i turističke destinacije.*

Ključne riječi: *turizam, razvoj, ruralni prostor, tržište*

Author's data: Andrić, Berislav, doc. dr. sc., Veleučilište u Požegi, 34000 Požega, Vukovarska 17, bandrlic@vup.hr

1. Uvod

Ruralnu tj. izvangradsku Hrvatsku danas nije moguće jednoznačno odrediti jer ona više nije tek selo i agrarni pejzaž kakve često nosimo u memoriji. Tamo, izvan grada postoji i u stalnoj je promjeni dinamičan mozaik složenih prostornih struktura odnosa. Postajemo svjesni da, ako se ikada i moglo, ruralno više ne može biti shvaćeno pojedinačno. Dosadašnja istraživanja pokazala su da u izvangradskim (ruralnim i urbaniziranim) naseljima Hrvatske, s obzirom na različitost shvaćanja tog pojma živi između 42% i 48% ukupnog stanovništva te da zauzimaju 86-89% ukupne površine države. No životno iskustvo i znanstvena istraživanja svjedoče o velikim razlikama između tih područja, koja se u planiranju i razvoju turizma trebaju uzeti u obzir.

2. Stanje i trendovi razvoja ruralnog prostora

Neke od trenutnih pojava u ruralnoj Hrvatskoj prema brojnim istraživanjima autora su: [1]

- temeljno obilježje društvenog i prostornog razvoja RH od sredine prošlog stoljeća je urbano bazirana industrijalizacija, praćena deagrarizacijom i migracijama stanovništva
- demografsko stanje i procesi su vrlo nepovoljni, pojavljuje se depopulacija
- poljoprivreda više nije vodeća djelatnost seoskih naselja u RH
- sela su najlošije opremljena socijalnom i tehničkom infrastrukturom
- seoski prostor nije postao alternativni životni i radni prostor.

Može se konstatirati da postoji velika nejednakost pojedinih ruralnih područja, te je potrebno definirati razinu te različitosti. Tako se u prošlosti uspoređivala ekonomsko-socijalna struktura pojedinih općina, te se sedamdesetih godina prošlog stoljeća pojavila potreba tipologije ruralnih sredina u bivšoj Jugoslaviji. Tim istraživanjima se zaključilo da ruralna područja dijele brojna jednaka obilježja, ali istovremeno posjeduju brojne razlike (od ruralne idile do zaostalosti).

Pojmovno gledano, pojam ruralnost se opisuje kao pripadnost ruralnom prostoru. Prostor je širi pojam od riječi područje. Područje je dio prostora koje je definirano specifičnim obilježjima ili svojim položajem. Model ruralnog razvitka ima za cilj zadržati stanovništvo u ruralnim područjima, izjednačiti kvalitetu života u ruralnim i urbanim područjima, omogućiti povratak stanovništva iz urbanih u ruralna područja, povećati konkurentnost proizvodnje i time stvoriti veći dohodak poljoprivrednih proizvođača. [2]

3. Tipologija razvoja ruralnog prostora u funkciji razvoja turizma

Postoje poteškoće sa određivanjem pojma ruralno. Povijesno gledajući pojam „ruralno“ označavao je nešto što se nalazi „izvan gradskih zidina“ dok s ekonomskog aspekta možemo reći da je „ruralno“ teritorij koji se koristi za proizvodnju. Također,

postoji i sociološki aspekt koji kaže da je „ruralno“ sredina koju karakterizira jaka zaostalost u odnosu na tehnološki i kulturni razvoj koji je uočljiviji u urbanoj sredini.

U prošlosti su se za analiziranje ruralnog svijeta koristili različiti pokazatelji:

- a) demografski – sva su slabo naseljena područja ruralna,
- b) pokazatelj prema osnovnoj djelatnosti stanovnika tog teritorija – dakle isključivo poljoprivreda,
- c) pokazatelj prema prihodima – ruralni su krajevi mjesta siromaštva,
- d) prostorni pokazatelj – prema kojem je ruralno neograničeni prostor sa namjenom različitom od urbanog prostora.

Pitanje diskursa (rasprave) oko definicije ruralnih područja ide u slijedećem smjeru, prema Rječniku humane geografije: [1]

- u ruralnim područjima bio je dominantan ekstenzivan način korištenja zemljišta putem poljoprivrede i šumarstva
- u njima dominiraju mala naselja nižeg stupnja centraliteta s izraženom povezanošću izgrađenog i prirodnog pejzaža
- koja potiču stil života utemeljen na koheziji okoliša i čovjeka kao jedne cjeline

Ruralno u slobodnom prijevodu može imati brojna tumačenja: zeleno, predgrađe urbanog, domaće, rijetko naseljeno, poljoprivredno, idila i mir, baština i kultura, zaostalo, odsječeno itd. Koncept ruralnosti ovisi o diskursu, kutu gledišta znanstvenika ili stručnjaka iz prakse. Potrebno je stoga definirati pojam „ruralno“. Prva skupina definira pojam ruralnog iz upravnog gledišta. Njima se određuju administrativni gradovi ili gradska područja. Na taj način se sve, osim tih područja, smatra ruralnim područjem. Druga skupina su popisne definicije, koje u definiranju ruralnih ili urbanih područja koriste slijedeće kriterije:

- veličina naselja
- gustoća naselja
- administrativni status
- socio-ekonomska struktura i mobilnost stanovništva
- urbana infrastruktura i morfološka obilježja naselja. [3]

Treću skupinu čine ostale službene definicije, koje se donose u cilju provedbe mjera i programa ovisnih o nekom aspektu ruralnosti. U RH je po tom principu određeno tri kategorije prostora: gradska područja (12% teritorija i 63% stanovništva), prijelazna područja (27% teritorija i 16% stanovnika) i seoska tj. ruralna područja (61% teritorija, 21% stanovništva). [4]

Prvi navedeni koncept ruralnosti je funkcionalni. Njegov je bit uočavanje temeljnih obilježja i funkcija ruralnih područja u odnosu na one urbane. Kao primjer takvih razlika navode se:

- gospodarska struktura
- razvoj tehnologije

- nejednaka raspodjela vlasti
- nejednak status urbanih i ruralnih područja.

Shvaćanje ruralnosti u okviru funkcionalnog koncepta temelj je za stvaranje opisnih i socio-kulturnih definicija ruralnosti. U zadnjih tridesetak godina u našoj turističkoj geografiji i turizmu najčešće se primjenjuje model koji dijeli područja na: urbano, jače urbanizirano, slabije urbanizirano i ruralno.

U socijalno-geografskom konceptu ruralnosti njemačke škole, agrarni krajolik se opisuje kao odraz socio-ekonomskih procesa i njima uvjetovanih promjena. Može se reći da ako su socijalni procesi dovoljno intenzivni i dugotrajni, utječu na promjenu kulturnih pejzaža. Tu se spominje i problem neobrađenog i zapuštenog zemljišta, koji je povezan sa napuštanjem sela, opadanjem broja stanovnika i slično. [5]

Treći koncept ruralnosti je političko-ekonomski. Ovdje se promatra odnos između proizvodnje i raspodjele kapitala, te učinkovitosti političkih mjera na socijalne i geografske strukture. Prihvaća se misao da se opće društvene i ekonomske zakonitosti i politički režim utječe na strukture u ruralnim područjima. Povezanost sa urbanim centrima dovodi i do širenja gradskog načina života u ruralna područja, i do smanjivanja razlika između urbanog i ruralnog. U nekim trenucima može doći i do negacije tj. nestanka ruralnog područja.

Četvrti koncept je koncept socijalne konstrukcije ruralnosti. Socijalni konstrukt je sve ono što je u ljudskoj moći stvaranja i promjena. To podrazumijeva da ruralni prostor ima i materijalnu dimenziju (objekti, infrastruktura). Upravo zbog ovisnosti tih socijalnih konstrukata o različitim kulturama i političkim uređenjima, može se reći da je teško jednoznačno definirati ruralni prostor. Ruralno se shvaća kao simbol, kao stanje svijesti, te kao značenjem i materijalni oblik. To je najnovije modernističko shvaćanje pojma ruralnosti (ruralno kao socijalna prezentacija).

Nadalje govoreći, pojavljuje se sinteza svih koncepata u pluralnost ruralnosti kao njene definicije. Novi predloženi model se sastoji od tri ključna elementa: [1]

- konkretnog materijalnog ruralnog prostora
- formalnih prezentacija ruralnog
- svakodnevnog ruralnog života.

Može se reći da je ruralna pripadnost opći i stabilni društveni fenomen. U tom kontekstu mogu se navesti obilježja ruralnih prostora u RH početkom 21.stoljeća:

- dominacija poljoprivrede i šumarstva u kojima radi lokalno stanovništvo
- ambijent nema razvijenu tehničku komunalnu infrastrukturu kao ni ostale elemente urbane opreme (ustanove, trgovine, poštu, bolnicu, itd)
- socijalno-kulturni milje prakticira tradicionalne oblike kulture i religijske prakse, integraciju kroz susjedske i rodbinske odnose i tradicionalne oblike provođenja slobodnog vremena.

Tu se spominje i pojam sela koje se definira kao naselje čije se stanovništvo bavi pretežito poljodjelstvom, stočarstvom ili ribarstvom, dakle primarnim djelatnostima. Selo sve više postaje mjestom stanovanja, a ne mjestom poljoprivredne proizvodnje. Smatra se i da pojam seoski sve više zastarijeva jer i u ta naselja prodiru gradski oblici života. Autori sve više koriste i termin agrarni, koji podrazumijeva da agrar i njegova djelatnost u pojedinim područjima i dalje određuju osnovne elemente pejzaža i funkcija.

4. Zaključak- implikacije na turističko tržište

Cilj ovog rada je bio analizirati međudnos čimbenika koji pogoduju razvoju ruralnog turizma i trenutne tipologije prostora. Ovaj turistički segment ima ogroman potencijal, ali još uvijek nedostaju dosljedna sredstva i mjere kojima bi se osigurao cjelovit razvoj ruralnog turizma. Može se dakle zaključiti kako ruralno možemo shvatiti kao:

- realni materijalni geografski prostor izvan gradske aglomeracije koji je rezultat zadovoljenja osnovnih životnih funkcija, stanovanja, življenja u zajednici, opskrbljivanja, obrazovanja i provođenja slobodnog vremena.
- socijalnu prezentaciju, s visokim kulturnim nabojem u funkciji turističkog razvoja
- koncepte koji utječu na shvaćanje prostornih odnosa, ali i društvenog života uopće.

U tom kontekstu, izazovi globalizacije u Europskoj uniji zahtijevaju promociju i provedbu modela ruralnog razvoja u funkciji razvoja turizma i tržišta.

5. Literatura

[1] Lukić, A.: Mozaik izvan grada: tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske, Meridijani, 2012. str.12.

[2] Ministarstvo poljoprivrede (2022) *Dostupno na:* <http://www.mps.hr/default.aspx?id=13>, *Pristup:* 1.3.2022.

[3] Pejnović, D. (2003) Socijalno-ekonomska struktura stanovništva kao indikator razlika u regionalnom razvoju Hrvatske. U: Nurković, R. (ur.) Zbornik radova Međunarodnog naučnog seminara Regionalno razvojna problematika Bosne i Hercegovine i susjednih zemalja u procesu približavanja Evropskoj Uniji.

[4] Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja (2022) *Dostupno na:* https://mpgi.gov.hr/UserDocsImages/Zavod/Publikacije/Program_RH/pro-tek.pdf, *Pristup:* 5.3.2022.

[5] Lukić, A. (2010). O teorijskim pristupima ruralnom prostoru. *Hrvatski geografski glasnik*, 72(2), 49-75.

[6] Kumar, S., & Valeri, M. (2021). Understanding the relationship among factors influencing rural tourism: A hierarchical approach. *Journal of Organizational Change Management*.